

Joan Vergés Gifra, Francesco Ardolino, Marta Nadal Brunès (ed.), *Maria Aurèlia Capmany. Escriptora i pensadora*, Girona, Documenta Universitaria, 2019, 306 p., ISBN: 978-84-9984-496-1.

Maria Aurèlia Capmany (= MAC) com a veu imprescindible en el panorama intel·lectual català. Dramaturga, escriptora, pensadora, filòsofa, activista. Una presència essencial per a explicar la política i el feminisme català al segle xx. Una dona pública, com ella es feia dir, que va conrear tants detractors com admiradors i deutors de la seva obra. Una figura on totes les tecles encaixen, on les novel·les complementen i expliquen els assajos, les peces teatrals, les columnes periodístiques: una autèntica obra de conjunt. Aquest volum és el resultat del Simposi Trias que va tenir lloc a Barcelona els dies 7, 8 i 9 de desembre del 2018 com a part de l'Any Capmany i que va reunir alguns dels principals especialistes per a fer-ne una revisió seriosa i fonamentada. Els editors completen, amb uns paratextos útils (introducció, biografia i bibliografia), el corpus basat en articles que ressegueixen, si fa no fa, quatre línies temàtiques, segons la preeminència que es vulgui donar a l'aspecte biogràfic, al literari, al feminista o al filosòfic.

Començant pel primer, Isabel Graña reivindica la producció literària tot mostrant com la presència mediàtica va fagocitar el valor dels seus llibres, sobretot als anys 80. Graña es pregunta fins a quin punt la intensa activitat política —en el sentit més ampli del terme, i no només el seu paper com a regidora de l'Ajuntament de Barcelona— de MAC «ha influït o condicionat la imatge que tenim de l'escriptora i la recepció de la seva obra literària». En cerca la resposta tot repassant-ne la trajectòria novel·lística —la recepció de la qual fou condicionada per la censura, la manca de crítica literària i pel masculisme— que no aconseguí situar-la al lloc que li pertocava fins als anys 70, quan decidí fer de baula «entre aquell món que quedà a l'altra banda de la derrota i els joves escriptors de la dècada dels setanta». Tanmateix, aquesta generació també l'ajudarà a fixar-ne el mite més com a intel·lectual que no pas com a protagonista literària.

I Graña subratlla que la tasca crítica actual és de preservar i transmetre aquest llegat a les generacions següents.

D'altra banda, cal destacar la importància que MAC donà a la recuperació de la memòria històrica, tant en els seus assajos com en les seves novel·les, amb una clara voluntat de recuperació per tal d'aprendre i no repetir els errors. Francesc Foguet i Boreu mostra com va combinar i interrelacionar «la memòria personal i la memòria col·lectiva» i repassa molt acuradament obres teatrals com *Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obrers de Catalunya* (1971) i *Vent de garbí i una mica de por* (1968), i l'assaig *Pedra de toc* (1970 i 1974). Fogueu reivindica el fet que la memòria i la història són fonamentals per a entendre'n el projecte novel·lístic, on el temps no és només un decorat, i on s'ofereixen diferents perspectives dels mateixos fets.

Continuant amb les ponències biogràfiques, Guillem-Jordi Graells fa un retrat personal tot parlant d'«excepció generacional» i de les «singularitats del personatge». Entre aquestes, en remarca el paper com a dona en un grup, per edat, eminentment masculí i la seva dedicació a la filosofia pura —i no a les lletres o la filologia—, uns estudis que, amb els seus amplis coneixements de cultura tradicional, la van convertir en una oradora brillant i una adversària argumental temible. I afegeix, com també anotava Isabel Graña, que va conrear lideratges en el món del feminisme i s'imposà com a «dona de teatre total» interpretant gairebé tots els papers de l'auca. Graells no s'oblida de la participació de MAC en política activa i de gestió, malgrat que es pogués trobar superada pels entebancs de l'Administració.

Tancant el bloc, Joan Fuster-Sobreperè es fixa en l'activitat política i la seva opció socialista, i a través d'una radiografia del socialisme del moment, analitza els motius de la seva afiliació. L'article explica com es va decantar pel PSC(C), un partit nou, després d'haver rebutjat el PSUC i els socialistes de l'MSC durant la clandestinitat. Una decisió racional, però també lligada a experiències familiars, personals i morals, a la qual va contribuir amb mítings i articles, com aquells publicats en el setmanari *L'Hora*. Fuster-Sobreperè acaba explicant la tasca de Capmany a l'Ajuntament de Barcelona —una gestió que va encarar amb molt entusiasme— i la relació amb Pasqual Maragall.

Parant l'ull a les ponències més centrades en la producció literària, Mercè Ibarz explica els mecanismes de «la Maria Aurèlia» per narrar unes memòries mitjançant una anàlisi de *Pedra de toc*, tot mostrant l'ús que fa tant dels articles de premsa del moment, per exemple —i els diàlegs intertextuals amb autors com Joseph Conrad, Bertold Brecht, Peter Weiss i John Dos Passos. Fa menció especial, també, a Virginia Woolf i al paral·lelisme amb Nina Berbèrova, amb qui compartí «la manera d'entendre el sentit d'escriure unes memòries: rescatar el temps i els escriptors que han corregut

i corren el perill de ser engolits». Ibarz també recull algunes de les «polèmiques capmanyianes» —literàries, feministes, polítiques— com a mostra del caràcter divergent i discrepant de l'autora, fruit d'una ment sempre en funcionament i que s'ho qüestionava tot i exigia que els altres fessin el mateix.

Magí Sunyer traça un retrat minuciós de les peces de cabaret representades a la Cova del Drac entre finals dels anys seixanta i principis dels vuitanta. Uns espectacles de varietats que recullen tots els elements que interessaven Capmany, com la crítica a la burgesia i els papers d'homes i dones a la societat franquista. Sunyer remarca els orígens d'aquest gènere —més allunyats «del pit i cuixa» i més pròxims a un cabaret «intel·lectualitzat i literari» amb influències europees de Paolo Poli, Frank Wedekind o Kurt Weill— que aquí es combinen amb la literatura popular, com el *Cançoner popular* d'Aureli Capmany. Una experiència molt exitosa també fora de la Cova del Drac: MAC va escriure els enllaços entre cuplets de *Remena, nena* (1971) i cançons per a cantants i grups de la Nova Cançó com Toni Moreno o La Trinca.

Desgranant els principals elements de *Feliçment, jo soc una dona*, Irene Zurrón en repassa les estratègies narratives més importants i les idees sobre identitat i feminisme. «L'escriptura és un crit de protesta a la vegada que una salvació»: una afirmació de l'autora que també es podria llegir en boca de Carola Milà, la protagonista d'aquesta novel·la, per a explicar les dificultats d'encaix, sota el règim franquista, amb el seu paper de dona en un país i una llengua inestables. La problemàtica de la identitat —present a altres obres com *Quim/Quima* o *Necessitem morir*— permet a Zurrón d'explorar l'ús del llenguatge, carregat de performativitat i simbolisme, tal com s'exemplifica amb els canvis de nom que Carola experimenta diverses vegades al llarg del relat; finalment, serà amb el gènere de l'autobiografia, al final de la seva vida, quan la protagonista podrà forjar la veu pròpia.

I l'exploració de la performativitat del llenguatge és l'eix de l'anàlisi que Catalina Mir Jaume fa de *Ves-te'n ianqui!*, la reescriptura que Capmany aplica, el 1979, a *Traduït de l'americà*, publicada vint anys abans. Es tracta de la història d'un detectiu a la recerca del desaparegut Tomàs Compton-Bates que li permetrà endinsar-se «en l'univers de la paraula» que explora «des de diferents angles: com a so incompreensible, com a mecanisme d'expressió i construcció de realitat i com a instrument limitat i eventualment prescindible». A través d'aquests tres elements, Mir reivindica la profunditat i el valor d'aquesta obra sovint considerada menor dins del conjunt literari. Un text ple de dobles significats i de jocs de mirall, tan característics de l'autora, que permeten llegir el llibre com una metàfora de Catalunya o del món de les lletres catalanes.

Sebastià Portell continua els comentaris novel·lístics posant de costat *Quim/Quima* (1971) amb *Orlando. Una biografia* (1928) de Virginia Woolf, una obra i una

autora amb una llarga tradició a Catalunya i que ha inspirat —i encara inspira— moltes revisions posteriors. L'article parteix del doble objectiu d'analitzar com s'importa la visió victoriana de Woolf a la Catalunya franquista i de llegir el diàleg establert entre totes dues autores sobre les qüestions de gènere, tot cercant la creació d'una genealogia femenina. Fixant-se també en la problemàtica del plagi, Portell afirma que «no és possible per més que l'autora s'ho proposi. La manera de fer i de dir de cada creadora és única i intransferible. Paper marcat» i ho demostra amb els matisos i les diferències entre un text i l'altre.

Finalment, Ferran Rodríguez Palet proposa una lectura fenomenològica i existencialista d'*Un lloc entre els morts* (1967), guanyadora del premi Sant Jordi. La seva proposta es fonamenta en una anàlisi narratològica i temporal. La novel·la compta amb dues veus: una de més objectiva, amb estil acadèmic i que mostra fets històrics i materials, tot imitant el gènere biogràfic; i una altra de més subjectiva, amb un caire més literari i amb constants intromissions amb forma d'opinions o judicis. La combinació d'aquests elements permet entendre el joc de la trama de Capmany, que Rodríguez Planet relaciona amb la fenomenologia de Husserl i la superació dels paradigmes realistes/idealistes. El seu concepte del triple present fenomenològic d'aquest filòsof, Capmany el fa servir per unir passat i present i extreure'n «un missatge d'esperança cap al futur».

Tot i que el feminisme és present en totes les comunicacions, hi ha tres ponències que s'hi dediquen de forma exclusiva. Pilar Godayol basa el seu article en la relació i importància de MAC amb el feminisme català tot centrant-se en tres elements concrets: un llibre, un pròleg i una ponència. El llibre és *La dona a Catalunya. Consciència i situació* (1966) —que sorgeix d'un encàrrec de Josep M. Castellet després de la bona acollida que havia tingut *La mística de la feminitat* de Betty Friedan— i que es considera la primera història moderna de la situació de la dona catalana amb «afirmacions contundents i polèmiques» que van «encendre la metxa» de les reivindicacions de gènere. El pròleg és per a la traducció tardana al català d'*El segon sexe*, de Simone de Beauvoir (1968), que suposà la primera aproximació teòrica al text a l'estat espanyol; i la ponència és la coneguda «Contra qui lluita la Dona» en el marc de les I Jornades Catalanes de la dona de 1976. Una intervenció conflictiva i polèmica on Capmany feu una defensa de la catalanitat i del feminisme de la igualtat.

Segons Montserrat Palau, el feminisme és la tercera branca de l'arbre de la producció de l'autora —literària, assaigs, articles, conferències, etc.— juntament amb la història i la filosofia. I veu MAC com una dona pionera i transgressora, que se sabia excepcional en un món marcadament masculí i que reivindicà la seva vida heterodoxa sense voluntat d'erigir-se com a model. Als anys 60 del segle passat aquestes idees

irrompen amb més força en la seva manera de pensar-se i això es veurà reflectit en els seus relats. Palau distingeix *Betúlia* (1955) com a primer punt d'inflexió, seguit d'*El gust de la pols* (1962), *Un lloc entre els morts* (1967) i *El jaqué de la democràcia* (1972).

Blanca Llum Vidal s'aproximarà al feminisme des de les tesis de l'essencialisme de Sartre. Per a la Maria Aurèlia, el feminisme també era una qüestió de classe; per això estava més interessada en les condicions de vida concretes de les dones i la seva afectació a la societat com a conjunt. Així, Vidal traça paral·lelismes amb l'escriptor de teatre i assaig Àngel Carmona (1927-1997) —concretament amb *Les dues Catalunyaes, jocsfloralescos i xarons*— i amb el *Feminismo socialista* (1925) de Maria Cambrils per mostrar aquest feminisme, tant teòric com pràctic, necessari per a la configuració d'una societat més justa.

La quarta pota d'aquest volum la conformen els articles sobre filosofia i pensament. «El compromís intel·lectual (existencialista) de Maria Aurèlia Capmany», d'Agnès Toda i Bonet, detalla com aquests elements conflueixen en l'obra, per a desembocar en un projecte de construcció nacional amb la voluntat de despertar el poble i la capacitat d'activar les ments en la possibilitat de canvi. I acaba l'article amb un missatge d'esperança i d'acció, ja que sempre hi ha marge per a l'esperit de revolta.

Joan Cuscó i Clarasó analitza com la filosofia no va ser simplement un recurs o un ornament, sinó que és la base de la producció de l'autora. Ho fa repassant els seus estudis i les diferents influències que va tenir, des del professor Xavier Zubiri fins a Sartre, Espriu i Bergson, passant per Marcel Bataillon i Merleau-Ponty arran de la seva estada a París. En conseqüència, en ressalta la importància com a assagista atès que aquest gènere literari representa un espai «de llibertat creadora per qui el fa, i de llibertat per qui el llegeix», per esdevenir un terreny col·lectiu de pensament, d'escriptura i de lectura, una eina perfecta per la voluntat de transformació activa de la societat que Maria Aurèlia cercava en l'escriptura.

Partint de les lectures de *Pedra de toc* i *Mala memòria*, Xavier Antich es fixa en el lloc que té la filosofia en l'obra de Capmany com a actitud, com a «doctrina d'acció, guia de voluntat i motor de compromís». El text para especial esment en el pròleg que l'autora va escriure per a la traducció al català, el 1946, de *L'existencialisme és un humanisme*, de Jean-Paul Sartre. Antich en proposa una lectura quasi autobiogràfica perquè s'hi poden llegir els punts més rellevants de la idea de filosofia de MAC i la seva aplicació pedagògica —tot repassant també els seus anys de professora a l'Isaac Albèniz de Badalona i l'Isabel de Villena de Barcelona— per a concloure que, a l'ensenyament, Capmany hi trobarà una zona de redreçament possible.

Tanca el volum Agustí Pons, que situa Maria Aurèlia Capmany en el marc ideològic del seu temps, tot definint-la com una «intel·lectual moderna», amb una «visió

optimista de la història» i que «creia que progrés material i ètic anaven de bracet». Tot i això, no es reservava a la part de les idees, sinó que s'embrutava les mans —una expressió que Pons agafa de Sartre. Mitjançant Albert Camus i André Gide, s'explica el pensament de Capmany respecte, per exemple, al marxisme; així com el rerefons de les discrepàncies amb Josep Maria Castellet, Joaquim Molas i Manuel Sacristán.

I és bo acabar aquesta ressenya amb les paraules de Pons, quan diu que MAC va ser capaç de lluitar contra el franquisme, i al mateix temps, «contra les impostures [...] d'una certa modernitat que ella sempre es va negar de compartir».

MERITXELL MATAS REVILLA
Universitat de Barcelona
meritxellmatas@ub.edu
ORCID 0000-0002-7644-5183